

УДК 338.48

JEL classification: L83; Z32

[https://doi.org/10.31891/dsim-2025-10\(25\)](https://doi.org/10.31891/dsim-2025-10(25))

ТУРИСТИЧНА СФЕРА, ТУРИСТИЧНА ІНДУСТРІЯ ТА ТУРИСТИЧНА ГАЛУЗЬ: ТРАКТУВАННЯ ТА ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ПОНЯТЬ

БОНДАРЕНКО Юлія

кандидат економічних наук

Національний університет «Львівська політехніка»

<https://orcid.org/0000-0002-2362-7629>

yulia.h.bondarenko@lpnu.ua

КУЛИНЯК Ігор

кандидат економічних наук, доцент

Національний університет «Львівська політехніка»

<https://orcid.org/0000-0002-8135-4614>

ihor.y.kulyniak@lpnu.ua

СОРОКОВИЙ Павло

доктор філософії

Національний університет «Львівська політехніка»

<https://orcid.org/0000-0002-7971-9899>

pavlo.m.sorokovyi@lpnu.ua

У статті досліджено зміст та взаємозв'язок понять «туристична сфера», «туристична індустрія» та «туристична галузь». Визначено їхні основні характеристики та проаналізовано особливості трактування в науковій літературі та нормативно-правових документах. Актуальність дослідження зумовлена відсутністю єдиного підходу до визначення цих понять, що створює труднощі в наукових дослідженнях, державному регулюванні та статистичному обліку туристичної діяльності. Розглянуто основні наукові підходи до визначення туризму та запропоновано розглядати його як комплексне поняття, яке включає не лише особу-відвідувача, але й суб'єктів господарювання, які створюють умови для комфортного відпочинку та державу, яка формує привабливі умови для підприємств туристичної сфери, а ті в свою чергу, створюють затишні умови для відвідувачів для відновлення їх психо-емоційних та фізичних сил. Встановлено, що туристична сфера – це середовище формування державної політики, де визначаються правові, організаційні та соціально-економічні засади функціонування суб'єктів господарювання туристичної та інших видів економічної діяльності, які в консолідації з туристичними ресурсами та інфраструктурою створюють туристичний продукт, сприяючи ефективному збереженню і розвитку історико-культурного потенціалу держави, захисту довкілля, підвищенню рівня інноваційності національної економіки, впливаючи на гармонізацію міжнародних відносин. Натомість туристична індустрія більше зорієнтована на туристичні та суміжні з ними організації в гармонії та синтезі з природнім середовищем, матеріальними та нематеріальними пам'ятками культури та історичною спадщиною народу. Що ж до туристичної галузі – це сукупність діючих суб'єктів господарювання, які безпосередньо впливають та забезпечують розвиток суміжних галузей економіки та розвиток туристичної сфери. Візуалізовано взаємозв'язок між туристичною сферою, туристичною індустрією та туристичною галуззю у процесі формування комплексного туристичного продукту. Результати дослідження можуть бути використані для удосконалення термінологічної бази туризму, розроблення стратегій розвитку туристичного сектору та формування ефективної системи управління туристичною діяльністю.

Ключові слова: туризм, туристична діяльність, туристична сфера, туристична індустрія, туристична галузь, туристичний сектор, туристичний продукт.

TOURISM SPHERE, TOURISM INDUSTRY, AND TOURISM BRANCH: INTERPRETATION AND INTERRELATION OF CONCEPTS

BONDARENKO Yuliya, KULYNIYAK Ihor, SOROKOVYI Pavlo

Lviv Polytechnic National University

The article examines the content and relationship of “tourism sphere”, “tourism industry”, and “tourism branch” concepts. Their main characteristics are determined and the peculiarities of interpretation in scientific literature and regulatory documents are analyzed. The relevance of the study is due to the lack of a single approach to defining these concepts, which creates difficulties in scientific research, state regulation and statistical accounting of tourism activities. The main scientific approaches to defining tourism are considered and it is proposed to consider it as a complex concept that includes not only the individual visitor, but also enterprises that create conditions for comfortable recreation and the state that creates attractive conditions for enterprises in the tourism sector, and they, in turn, create comfortable conditions for visitors to restore their psycho-emotional and physical strength. It has been established that the tourism sphere is an environment for the formation of state policy, where the legal, organizational and socio-economic principles of the functioning of tourism and other types of economic activities business entities are determined, which, in consolidation with tourism resources, create a tourism product, contributing to the effective preservation and development of the historical and cultural potential of the state, environmental protection, increasing the level of national economy innovation, influencing the harmonization of international relations. In contrast, the tourism industry is more focused on tourism and related organizations in harmony and synthesis with the natural environment, man-made and non-man-made cultural monuments and the heritage of the people. As for the tourism branch, it is a set of operating business entities that

directly influence and ensure the intensive development of related sectors of the economy and the development of the tourism sector infrastructure. The mechanism of the relationship between tourism sphere, tourism industry, and tourism branch in the process of forming a complex tourism product is visualized. The results of the study can be used to improve the terminological base of tourism, develop strategies for the development of the tourism sector, and form an effective system for managing tourism activities.

Keywords: tourism, tourist activity, tourism sphere, tourism industry, tourism branch, tourism sector, tourism product.

Стаття надійшла до редакції / Received 11.04.2025

Прийнята до друку / Accepted 30.04.2025

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Туризм є однією з найдинамічніших сфер світової економіки, яка впливає на розвиток різних галузей господарства, сприяє створенню робочих місць та зростанню ВВП. Туристична діяльність стимулює розвиток транспортної, готельно-ресторанної, розважальної та культурної сфер, сприяє залученню інвестицій і підвищенню конкурентоспроможності регіонів. Водночас, ефективне управління туристичним сектором вимагає чіткого розмежування основних понять, які використовуються в наукових дослідженнях, державному регулюванні та бізнес-процесах. Незважаючи на широку популярність термінів «туристична сфера», «туристична індустрія» та «туристична галузь», їхні визначення нерідко відрізняються залежно від контексту використання, що ускладнює аналітичні дослідження, статистичний облік та розробку стратегій розвитку.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Проблематика визначення та взаємозв'язку понять «туристична сфера» (Н. В. Білецька [1], А. О. Вольська, В. С. Дудченко [2]), «туристична індустрія» (К. М. Рудницька [3], І. В. Єрко [4]) та «туристична галузь» (О. М. Корнієнко, Т. С. Кукліна, М. О. Біленко [5], Н. І. Гомольська, Ю. В. Тимчишин-Чемерис [6]) активно розглядається в науковій літературі, проте досі не існує єдиного підходу до їх трактування.

Численні дослідження, зокрема роботи таких авторів, як О. Г. Підвальна, С. І. Богуславська [7], Ю. О. Юхновська [8], присвячені аналізу економічного впливу туризму на розвиток регіонів та національних економік. У цих дослідженнях основна увага приділяється структурі туристичної галузі та її взаємодії з іншими секторами економіки. Дослідження міжнародних організацій, таких як Всесвітня туристична організація (UNWTO) та Організація економічного співробітництва і розвитку (OECD), акцентують увагу на необхідності гармонізації термінології для ефективного аналізу і статистичного обліку в туристичному секторі. Вони пропонують концептуальні підходи до визначення туристичної індустрії як частини загальної економічної системи, що має значний мультиплікативний ефект на суміжні галузі.

Разом із тим, ряд дослідників, серед яких О. О. Ахмедова [9], С. В. Василюк, І. А. Франів [10] та інші наголошують на необхідності чіткого розмежування понять «туристична індустрія» та «туристична галузь», оскільки перше поняття охоплює підприємства, що безпосередньо створюють туристичні продукти та послуги, тоді як друге – ширшу сукупність економічних процесів, пов'язаних із туризмом.

Аналіз нормативно-правових документів свідчить про відсутність єдиного підходу до визначення туристичної індустрії та галузі. У законодавстві України термін «туристична індустрія» використовується переважно для позначення підприємств, що забезпечують туристичні послуги, однак не має чіткого визначення, що створює правову невизначеність.

Незважаючи на наявні дослідження, досі відсутній єдиний науково обґрунтований підхід до класифікації та взаємозв'язку зазначених понять. Це зумовлює необхідність подальших досліджень, спрямованих на систематизацію термінології та уточнення меж туристичної сфери та її складових.

ВИДІЛЕННЯ НЕВИРШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ, КОТРИМ ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ СТАТТЯ

У сучасних умовах глобалізації та зростаючого інтересу до подорожей туристична діяльність відіграє важливу роль у соціально-економічному розвитку країн. Проте термінологічна невизначеність понять «туристична сфера», «туристична індустрія» та «туристична галузь» створює труднощі як у теоретичних дослідженнях, так і в практичному управлінні туристичним сектором. У науковій літературі та нормативно-правових актах ці поняття нерідко вживаються як синоніми або трактуються по-різному, що ускладнює аналіз та розроблення стратегій розвитку туризму. Відсутність чіткого розмежування між цими категоріями може призводити до методологічних суперечностей, неузгодженості статистичних даних та труднощів у формуванні ефективної політики регулювання галузі. У зв'язку з цим виникає необхідність уточнення змісту зазначених понять, визначення їхніх характеристик і взаємозв'язку, що сприятиме формуванню єдиного підходу до вивчення та розвитку туристичного сектору.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою статті є уточнення понять «туристична сфера», «туристична індустрія» та «туристична галузь», визначення їхніх характеристик та встановлення взаємозв'язку між ними. Завданнями статті є з'ясувати та узгодити між собою понятійно-категоріальний апарат шляхом аналізу та синтезу наукового тлумачення та правового змісту понять. Це дозволить запропонувати рекомендації до ведення державної політики щодо туризму та поглянути під іншим кутом на стратегію розвитку українського туризму в контексті економічної моделі розвитку та геополітичних процесів.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ З ПОВНИМ ОБҐРУНТУВАННЯМ ОТРИМАНИХ НАУКОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Туризм як сектор економіки вже досліджений багатьма науковцями та доведено, що це прибуткова частина продуманої економічної моделі у багатьох країнах світу, яка підвищує рівень розвитку економічної, політичної, соціальної, екологічної свідомості в державі, сприяє зростанню обсягу інвестицій, створює додаткові робочі місця, чим забезпечує зростання зайнятості та сприяє зростанню рівня життя, добробуту її населення, спонукає та прискорює розвиток економічного потенціалу через діяльність суміжних галузей, виконує інтеграційну функцію глобального масштабу тощо [11]. Однак, як спокусливо та перспективно не було б впровадження в економічну модель розвитку держави розвиток туристичної галузі, необхідно, в першу чергу, проаналізувати економічний потенціал держави та її регіонів, зокрема, лише дослідження дозволить виявити достатні ресурси для ведення активної туристичної діяльності і перетворить їх у перспективні можливості, використовуючи узгоджені між собою стратегію та економічні процеси загалом.

Україна як суверенна держава є достатньо юною порівняно з такими державами як США, Великобританія, Франція та інші. Однак, незалежність тривалістю 34 роки відноситься лише до створення і прагнення впровадити успішну економічну модель розвитку, а не до її столітньої історії, культури, традицій, розвитку мистецтва на її території, незламного генетичного коду українців тощо. На думку авторів, саме перші двадцять років, були роками усвідомлення та становлення себе як окремої нації, спроб і помилок у побудові ринкової економіки та політичного устрою. Наступні чотири роки пройшли під егідою нерозуміння, що пішло не так, і як з тим змиритися, чи боротися. Останні десять років – це роки змін у свідомості кожного громадянина України, у політичному устрої, де зрештою попрощалися з комуністичними устоями, російським шовінізмом і обрали Європейський вектор розвитку, пройшли економічні реформи та на сьогодні в процесі повномасштабного російського вторгнення і відстоювання свого суверенітету і територіальної цілісності. Отож, перешкод на шляху розвитку туристичної сфери в Україні є достатньо, але й перспектив є чимало.

Важливим є проаналізувати бачення українських та закордонних науковців та їх підхід до розуміння туризму, туристичної діяльності, туристичної сфери тощо. Якщо розглянути закордонні видання і авторів, які досліджували туризм як явище, то побачимо, що на сайті Всесвітньої туристичної організації [12] термін «туризм» подається як соціальне, культурне та економічне явище, яке передбачає переміщення людей до країн або місць за межами їх звичного середовища з особистими чи діловими/професійними цілями. Цих людей називають відвідувачами (вони можуть бути як туристами, так і екскурсантами; резидентами чи нерезидентами), і туризм пов'язаний з їх відпочинковою діяльністю, з якою пов'язані витрати на туризм. Також цікаве бачення поняття туризм у Джона Волтона [13]. Туризм – дія та процес проведення часу поза домом у пошуках відпочинку, релаксації та задоволення з використанням комерційного надання послуг. Науковці Celia Rafael та Júlia Fonseca [14] в туризмі вбачають ведення економічної та соціальної діяльності, яка передбачає переміщення людей з одного місця в інше з метою пізнання нових місць, культури, ландшафтів, традицій, гастрономії та іншого досвіду; сукупність видів діяльності, що здійснюються людьми добровільно та тимчасово в місцях за межами їх звичного середовища. На прикладі досліджень терміну туризму грузинською науковицею Nino Vochorishvili [15] бачимо, що туризм розглядається як вільне, добровільне, тимчасове переміщення людей за межі місця проживання для відпочинку, оздоровлення, задоволення культурних та освітніх інтересів, особистих, ділових та/або професійних цілей, не пов'язане з оплачуваною діяльністю в країні або місці призначення.

Законодавство України [16] трактує туризм як тимчасовий виїзд особи з місця проживання в оздоровчих, пізнавальних, професійно-ділових чи інших цілях без здійснення оплачуваної діяльності в місці, куди особа від'їжджає. Дане визначення є однобоким і акцентує увагу саме на особі відпочивальника та його можливостях і правах у разі виникнення потреби відпочити. Однак, автори вважають, що це комплексне поняття і включає не лише особу-відвідувача, але й суб'єктів господарювання, які створюють умови для комфортного відпочинку та державу, яка створює привабливі умови для підприємств туристичної сфери, а ті в свою чергу, створюють затишні умови для відвідувачів для відновлення їх психо-емоційних та фізичних сил. Виходячи з цього, автори вбачають розширити розуміння поняття туризм і наголосити ще на економічній складовій цього поняття, тобто на організаціях, які створюють туристичний продукт і реалізують його відвідувачам, і законах, які забезпечують привабливі умови для створення і діяльності підприємств у сфері туризму. З цього випливає, що туризм можна визначити як процес, що охоплює послідовність дій: від виникнення потреби чи задуму людини (наприклад, відпочинок, оздоровлення, професійна чи ділова поїздка)

до її реалізації, яка забезпечує комфортність, безпеку, задоволення, оздоровлення, нові враження чи релаксацію – це зі сторони особи-відвідувача.

Також необхідно розглянути туризм зі сторони суб'єктів туристичної діяльності, де безпосередньо створюється і налагоджується система забезпечення повноти реалізації потреби-задуму туриста, оберігаючи його від труднощів, тобто створюється продукт-послуга, яка буде відповідати бажанню особи з одночасним її захистом від незручностей, певних небезпек тощо. Таким чином, створений туристичний продукт буде носити комерційний характер, оскільки створюється під дану потребу-задум особи і в сукупності приносить економічну вигоду для суб'єктів, які реалізують бажання-потребу відвідувача. Однак не можна недооцінювати роль держави, державних та місцевих органів влади, які використовуючи законодавчий інструментарій та різні механізми, створюють привабливе середовище розвитку і діяльності підприємств.

З даного аналізу випливає, що туризм – це комплексний процес, який підпорядкований і контрольований державними та місцевими органами влади та організований суб'єктами туристичної діяльності та суміжними до цієї діяльності організаціями, який забезпечує особі безпечний тимчасовий виїзд з місця проживання, одночасно задовольняючи її потребу-задум в оздоровчих, пізнавальних, професійно-ділових чи інших цілях без здійснення оплачуваної діяльності в місці, куди особа від'їжджає. З визначення ми бачимо, що саме суб'єкти туристичної діяльності забезпечують весь процес від створення до реалізації туристичного продукту особам, у яких є потреба у певній відпочинковій діяльності, і яка спрямована на виїзд з тимчасового місця проживання та отримання від цього процесу задоволення потреб, захист, впевненість з одного боку, а з другого діяльність самих суб'єктів, яким держава формує привабливі умови для діяльності та розвитку. Це означає, що особи, у яких з'явився задум і потреба у відпочинку (рушійні, мотивуючі сили), і вони бажають цю потребу задовольнити, стають перед дилемою: обрати зрозумілий та легкий шлях, на якому представлено туристичними підприємства всі можливі форми відпочинку з визначеним рівнем комфортності та різною ціною політикою або особа самостійно організовує свій туристичний маршрут, без посередників (туроператорів, турагентів) і, ймовірно, це буде дешевший тур, однак це складніший шлях, де ризики є значно вищими (обман, крадіжки тощо), а потреба звернутися до підприємств, які забезпечать їй проживання, харчування, надасть транспортні послуги, культурний чи інший маршрут відпочинку попри все залишається. Як результат, потреба-задум особи, яка бажає відпочити, створює попит на інші види економічної діяльності, які створюють враження від відпочинку: позитивні чи негативні. Отож, важливою, а подекуди основною, частиною туризму як процесу є кінцевий результат – враження. Таким чином, для того, щоб з'ясувати, які групи підприємств у сукупності відповідальні за забезпечення відпочивальника позитивними враженнями, необхідно з'ясувати місце і роль туристичної сфери, туристичної індустрії, туристичної галузі, туристичної діяльності в цілісній економічній діяльності держави.

Аналізуючи економічні статті та нормативно-правові документи туристичного спрямування ми зустрічаємося з такими поняттями як туристична сфера, туристична галузь та туристична індустрія. Кожен дослідник дані поняття використовує у своєму контексті та розумінні і часто можна зустріти їх у поєднанні, наприклад: сфера туризму, сфера туристичного бізнесу, туристично-рекреаційна сфера, сфера туристичної індустрії тощо.

Більшість науковців туристичну сферу характеризує як розвиток туризму в цілому (нормативно-правові акти, суб'єкти туристичної діяльності, туристичні потоки, інформаційні механізми, навчання та розвиток персоналу тощо) на рівні національної економіки. Такий підхід частково збігається з розумінням даного терміну Законом України «Про туризм» [16]: регулювання в галузі туризму здійснюється Верховною Радою України, Кабінетом Міністрів України, центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері туризму та курортів. У тексті Закону слова «центральный орган исполнительной власти в галузі туризму» в усіх відмінках замінені словами «центральный орган исполнительной власти, що забезпечує формування державної політики у сфері туризму та курортів» у відповідному відмінку згідно із Законом № 1193-VII від 09.04.2014 [17]. Як бачимо галузь туризму прирівнюється до сфери туризму і курортів у розрізі саме повноважень центральних органів виконавчої влади всіх рівнів та визначає загальні правові, організаційні та соціально-економічні засади реалізації державної політики України. Якщо ж звернутися до Конституції України, то сфера як термін згадується в контексті суспільного життя, національної безпеки та оборони держави, публічно-правових відносин, праці й зайнятості населення, соціального захисту, освіти, науки і культури, охорони природи, екологічної безпеки і природокористування. Також трактування терміну туристична сфера можемо знайти у Розпорядженні Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року» [18], де сфера туризму та курортів характеризується як одна з основних галузей, що впливає на загальний стан і тенденції світової економіки і пов'язана з діяльністю більш як 50 галузей. Також у розпорядженні зазначено, що сфера туризму сприяє підвищенню рівня зайнятості, диверсифікації національної економіки, збереженню і розвитку культурного потенціалу, збереженню екологічно безпечного навколишнього природного середовища, підвищує рівень інноваційності національної економіки, сприяє гармонізації відносин між різними країнами і народами.

Розглянемо етимологічне походження поняття сфера, яке походить від грец. σφαῖρα і дослівно перекладається як куля. Проте сфера в українській мові є багатозначним словом, котре має декілька перекладів. Найбільш наближеними і характерними до економічної діяльності є трактування сфери як району

дії; межі поширення чого-небудь; сфери впливу на щось; сукупність умов; середовища, в якому що-небудь відбувається. На підтвердження цього трактування ми маємо загальноживані слова, які у всьому світі несуть один зміст і мають один корінь «сфера», до таких слів можна віднести: атмосфера, біосфера, екосфера, ноосфера, соціосфера тощо. До того ж, якщо заглянемо в словник синонімів, то синонімами до слова «сфера» будуть «галузь», «ділянка», «середовище», «оточення», «осередок», «коло» тощо. Основуючись на визначеннях з термінологічних словників бачимо, що сфера є також синонімом до галузі. Для глибшого розуміння розглянемо, як перекладається терміни туристична сфера і туристична галузь на інші мови світу. Так, «туристична сфера» з англійської мови перекладається як *tourism sphere, tourism industry, tourism sector*, відповідно з німецької – *tourismus industrie, tourismus branche*; іспанської – *industria turística, sector turístico*; італійської – *industria del turismo*; словенської – *turistična industrija*; румунської – *industria turismului*; польської – *przemysł turystyczny, branża turystyczna*. Цікавим є те, що при перекладі на ті ж мови терміну «туристична галузь», ми отримуємо ідентичний варіант, що і у попередньому випадку з терміном «сфера». Можемо зробити висновок, що серед слів-синонімів у всіх мовах, які ми проаналізували, окрім польської, присутній варіант «industry», а у польській з'являється «przemysł», «branża turystyczna», як і в німецькій в переліку присутня «tourismus branche». Це свідчить про те, що процеси глобалізації ще в давні часи мали великий вплив на всі народи, які формувалися на цей час і шукали різні механізми для своєї ідентифікації, збагачуючи тим свою мову, додаючи інші наголоси, інше написання, слова-синоніми тощо, але корінь слова залишався у більшості випадків єдиним. Так і в українській мові, багатогранне відображення даних термінів є ідентичним до багатьох мов світу і для правильного використання яких необхідно чітко розуміти їх суть. Отож, при перекладі з української на перелічені вище мови ми отримуємо, що «туристична сфера» та «туристична галузь» в одному із альтернатив, які запропоновані перекладачем перекладається як «туристична індустрія».

Розглянемо як науковці розуміють та подають значення термінів «туристична галузь» та «туристична індустрія». Вартує уваги бачення терміну «індустрія туризму», яке було сформоване Конференцією ООН з торгівлі і розвитку в 1971 р. Відповідно до неї, індустрія туризму – це сукупність виробничих і невиробничих видів діяльності, направлених на створення товарів і послуг для мандрівників [19]. Більш ширше узагальнююче і ґрунтовніше дане поняття окреслив А. Гаврилюк [20]. Для нього туристична індустрія – це складова світового господарства, потужний господарський комплекс національних економік, що функціонує у тісному взаємозв'язку з природним середовищем, економічною системою, суспільством у цілому. Однак, найчіткішим і найбільш точним визначенням на думку авторів є погляд науковців О. Мельниченко та Л. Величко [21], де індустрія туризму – це упорядкована система взаємодії представників міжгалузевого господарського комплексу, чия діяльність передбачає створення, збут і споживання туристичного продукту, здатного приносити значний економічний та соціальний ефект для національної економіки за рахунок задоволення специфічних потреб населення у проведенні дозвілля під час подорожі. Отож, туристична індустрія – це поєднання сукупності суб'єктів господарювання туристичної та інших видів економічної діяльності, яка спрямована на створення, збут, споживання туристичного продукту, спроможного приносити високу економічну дохідність, створювати позитивний соціальний ефект для національної економіки за умови запровадження сприятливих можливостей розвитку державними та місцевими органами влади.

Якщо ж розглядати термін «туристична галузь», то вартує спочатку звернутися до Господарського кодексу України (стаття 260. Галузі економіки та їх класифікація) [22], де поняття «галузь» визначено як сукупність усіх виробничих одиниць, які здійснюють переважно однакові або подібні види виробничої діяльності. Найбільш узагальнені та згруповані види економічної діяльності подані на рівні секцій КВЕД, що дає змогу об'єднати їх в основні галузі економіки, серед яких виділений і туризм. Втім, відомо, що туризм тісно пов'язаний з ключовими секторами національної економіки, зокрема транспортом, зв'язком, роздрібною торгівлею, будівництвом, аграрною сферою та виробництвом споживчих товарів. Внаслідок цього туризм виступає одним із найбільш перспективних напрямів структурної трансформації економіки, оскільки в комплексному туристичному продукті, який представлено на ринку, кожна з галузей має свою частку. Це якраз відрізняє кожен туристичний продукт один від одного. Якщо туристичний пакет розроблений з гастрономічним нахилом, тоді додатково залучаються організації, які представляють різні види кухні чи дегустувальні майданчики, якщо медичний туризм – то окрім основного переліку медичних послуг може бути представлено додатковий список з різноманітними дорогами медичними процедурами, якщо ж діловий туризм – то додатково можна у відпочинкову програму додати елементи екскурсій. Таким чином, туристична галузь – це діючі суб'єкти господарювання, які згруповані за спеціальними агрегаціями у туристичну індустрію та культурно-креативний сектор і виступають каталізатором, який сприяє активному розвитку інших галузей економіки, зокрема прискорює соціально-економічне становлення держави в цілому.

З наведеного аналізу можна зробити висновок, що вітчизняні науковці та нормативно-правові документи туризм найчастіше трактують як галузь або сферу діяльності, частково індустрію, проте закордонні дослідники туризм вбачають як індустрію. Якщо підсумувати вище сказане та за основу взяти нормативно-правові документи, то туристична сфера – це середовище формування державної політики, де визначаються правові, організаційні та соціально-економічні засади функціонування суб'єктів господарювання туристичної та інших видів економічної діяльності, які в консолідації з туристичними ресурсами та інфраструктурою створюють туристичний продукт, сприяючи ефективному збереженню і розвитку історико-культурного

потенціалу держави, захисту довкілля, підвищенню рівня інноваційності національної економіки, впливаючи на гармонізацію міжнародних відносин. Туристична сфера – це середовище, де повинно формуватися і на сьогодні частково формується державна політика на основі інноваційної моделі господарювання, де поєднуються привабливі умови для ефективної діяльності всіх суб'єктів, які є дотичними до виробництва туристичного продукту та важлива увага приділяється збереженню історико-культурної спадщини, традицій, розвитку народних ремесел тощо. Натомість туристична індустрія більше зорієнтована на туристичні та суміжні з ними організації в гармонії та синтезі з природним середовищем, рукотворними і нерукотворними пам'ятками культури та історичною спадщиною народу. Що ж до туристичної галузі – це сукупність діючих суб'єктів господарювання, які безпосередньо впливають та забезпечують інтенсивний розвиток суміжних галузей економіки та розвиток інфраструктури туристичної сфери.

Очевидно, що у туристична сфера, індустрія та галузь – це слова синоніми, які несуть різне смислове навантаження відповідно до покладених на них функцій, однак, основа у них одна і зумовлена сукупністю зав'язків, які переплетені між собою і доповнюють один одного, у світовій літературі не має розділення цих функцій і у переважній більшості вся діяльність у туризмі на офіційному рівні називається туристичною індустрією, хоча також існують слова синоніми.

Механізм взаємозв'язку між туристичною сферою, туристичною індустрією та туристичною галуззю у процесі формування комплексного туристичного продукту представлено на рис. 1.

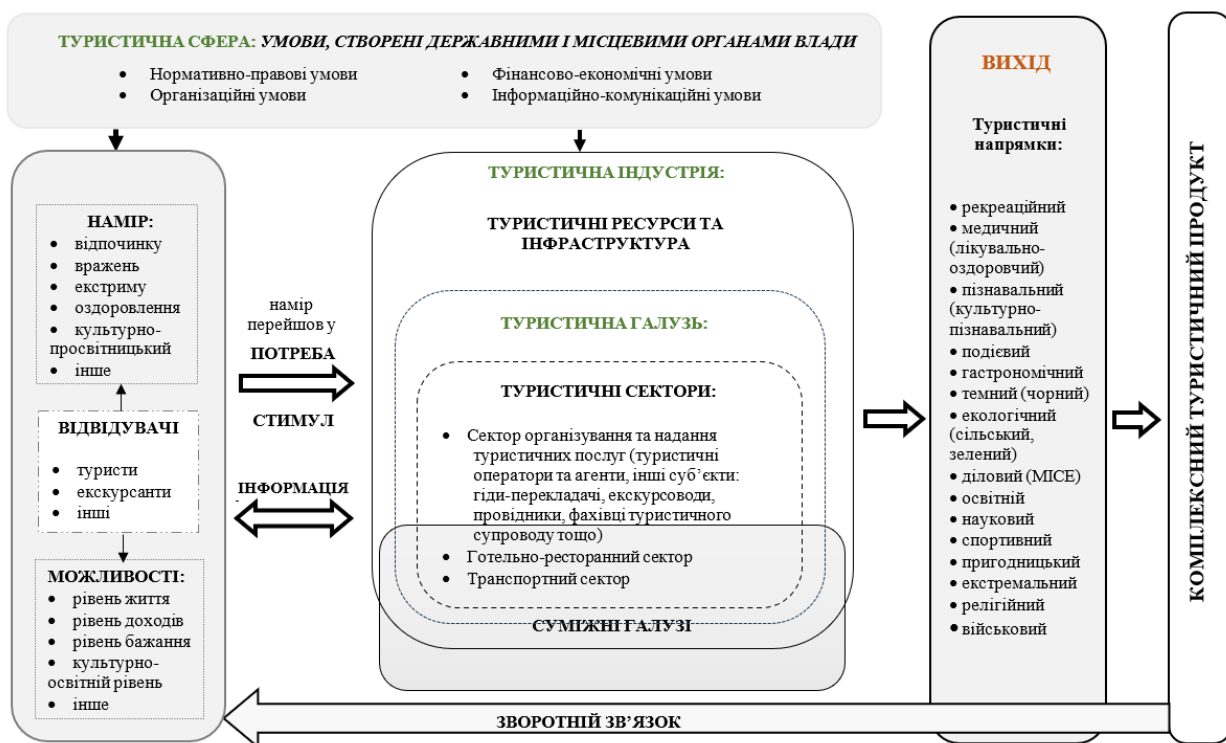

Рис. 1. Взаємозв'язок між туристичною сферою, туристичною індустрією та туристичною галуззю у процесі формування комплексного туристичного продукту

Джерело: розроблено авторами

Рис. 1 представляє собою комплексний процес, який під впливом туристичної сфери, яка через нормативно-правові, організаційні, фінансово-економічні, інформаційно-комунікаційні умови формує привабливе середовище для створення комплексного туристичного продукту. Як бачимо, що входом в процес формування туристичного продукту є наміри людей, які прагнуть змінити свій повсякденний стиль життя на певний період часу і отримати від цього максимальну користь і задоволення. Це призводить до того, що намір перетворюється на потребу і водночас на стимул, відповідно до якого особа планує стати відвідувачем. Однак на етапі планування, потреба особи обмежується її можливостями у виборі способу, якості, комфортності, безпеки відпочинку. Після окреслення можливостей особи у поєднанні з її потребою у відпочинку, відвідувач спрямовує свою увагу на вибір способу відпочинку, який йому одразу пропонує туристична галузь у вигляді суб'єктів туристичної діяльності і створеного ними різноманіття туристичних послуг.

Окрім того, підприємства туристичної галузі формують туристичний продукт, орієнтуючись на різні можливості, смаки, потреби майбутніх відвідувачів, беручи до уваги попит на той чи інший туристичний продукт. Також вагомим впливом на роботу суб'єктів господарювання є умови на світовому ринку туристичних послуг і, звичайно, умови, які створені державними і місцевими інституціями. Чим

сприятливіші і прозорі умови роботи для суб'єктів господарювання, тим конкурентніше середовище, тим якісніший туристичний продукт, який формується на виході з процесу. У сукупності дані умови мають високий вплив на цінову політику туристичних послуг, розвиток туристичної інфраструктури, збереження і раціональне використання туристичних ресурсів, з обов'язковим поєднанням забезпечення безпечних умов перебування відвідувачів з одного боку та платоспроможність населення з другого.

Поєднання усіх ключових компонентів: сприятливі умови, відвідувачі, туристичні підприємства, туристичний потенціал тощо дозволяють сформуванню якісний, конкурентоспроможний туристичний продукт, який зможе задовольнити найвибагливішого споживача та спроможний принести високу економічну дохідність, створити позитивний соціальний ефект для національної економіки. Зокрема, це також сприяє активному розвитку інших галузей економіки та прискорює соціально-економічне становлення держави в цілому та дозволяє зарекомендувати себе на світовому ринку туристичних послуг.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

У ході дослідження встановлено, що поняття «туристична сфера», «туристична індустрія» та «туристична галузь» мають тісний взаємозв'язок, але водночас відрізняються за змістом і функціональним наповненням. Аналіз наукової літератури та нормативно-правових документів показав відсутність єдиного підходу до трактування досліджуваних понять, що ускладнює управління туристичним сектором, проведення аналітичних досліджень і формування статистичних показників. У зв'язку з цим було запропоновано систематизувати термінологію та уточнити взаємозв'язки між цими поняттями, що сприятиме підвищенню ефективності регулювання туристичної діяльності. Туристична сфера є найбільш широким поняттям, яке охоплює всі соціально-економічні процеси, пов'язані з організацією, наданням та споживанням туристичних продуктів, включаючи як комерційні, так і некомерційні аспекти туризму. Туристична індустрія є складовою частиною туристичної сфери і зорієнтована на туристичні та суміжні з ними організації в гармонії та синтезі з туристичними ресурсами та інфраструктурою. Водночас туристична галузь як вид економічної діяльності об'єднує діючих суб'єктів господарювання, які безпосередньо впливають та забезпечують розвиток суміжних галузей економіки та розвиток інфраструктури туристичної сфери.

Результати дослідження можуть бути корисними для науковців, фахівців туристичної сфери, державних та місцевих органів у процесі розроблення стратегій та програм розвитку туризму, вдосконалення законодавчої бази та покращення статистичного аналізу туристичного ринку. Чітке розмежування термінів дозволить покращити координацію між різними суб'єктами туристичного ринку та сприятиме підвищенню конкурентоспроможності національного туризму в умовах глобалізації.

Подальші дослідження у цій сфері можуть бути зосереджені на поглибленому аналізі структури туристичної сфери, індустрії та галузі з урахуванням сучасних тенденцій розвитку світового та національного ринку туризму.

Література

1. Білецька Н.В. Фактори розвитку інвестиційної привабливості туристичної сфери країни. Економічний простір. 2024. № 191. С. 440-445.
2. Вольська А.О., Дудченко В.С. Туристична сфера в умовах пандемії COVID-19: соціально-філософський аспект. Сучасні питання економіки і права. 2020. Вип. 2. С. 76-82. DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/191-74>.
3. Рудницька К.М. Комунікативно-прагматичний аспект висвітлення теми «Індустрія туризму і туристична діяльність» в посібниках з туризму. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5: Педагогічні науки: реалії та перспективи. 2023. Вип. 92(1). С. 111-116. DOI: <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2023.92.1.23>.
4. Єрко І.В. Гносеологія конкурентного потенціалу суб'єктів туристичної індустрії. Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. 2023. № 3. С. 50-54. DOI: <https://doi.org/10.32782/1814-1161/2023-3-9>.
5. Корнієнко О.М., Кукліна Т.С., Біленко М.О. Туристична галузь України: стан та шляхи відновлення. Інвестиції: практика та досвід. 2022. № 22. С. 68-73. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2022.22.68>.
6. Гомольська Н.І., Тимчишин-Чемерис Ю.В. Туристична галузь як структуроутворюючий фактор інтеграції національної економіки у світове господарство. Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». 2018. № 18. С. 15-20. DOI: <https://doi.org/10.25313/2520-2057-2018-18-4255>.
7. Підвальна О.Г., Богуславська С.І. Оцінка економічного впливу індустрії туризму регіону: мультиплікативний ефект. Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління. 2021. Т. 32(71), № 3. С. 85-89. DOI: <https://doi.org/10.32838/2523-4803/71-3-14>.
8. Юхновська Ю.О. Вплив розвитку культурно-історичної спадщини на економічний розвиток туристичної галузі України. Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. 2019. № 6. С. 55-59. DOI: <https://doi.org/10.32840/1814-1161/2019-6-11>.

9. Ахмедова О.О. Загальнотеоретичні засади реалізації державної політики у сфері забезпечення безпеки туристичної галузі: порівняльний аналіз вітчизняного та зарубіжного досвіду. Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Публічне управління та адміністрування. 2022. Т. 33(72), № 2. С. 144-148. DOI: <https://doi.org/10.32838/TNU-2663-6468/2022.2/24>.
10. Василюк С.В., Франів І.А. Галузево-регіональний аспект у просторовому орієнтуванні підприємницької діяльності туристичної сфери. Підприємництво і торгівля. 2022. Вип. 33. С. 39-43. DOI: <https://doi.org/10.36477/2522-1256-2022-33-05>.
11. Копець Г.Р., Кулиняк І.Я. Сучасні напрями розвитку підприємств у сфері туризму в Україні. Вісник НУ «Львівська політехніка». Серія «Проблеми економіки та управління». 2020. Вип. 4, № 2. С. 37-48. DOI: <https://doi.org/10.23939/semi2020.02.037>.
12. Glossary of tourism terms / UNWTO. URL: <https://www.unwto.org/glossary-tourism-terms>.
13. Walton J. K. Tourism / Encyclopedia Britannica. URL: <https://www.britannica.com/topic/tourism>.
14. Rafael C., Fonseca J. Active Learning Innovation in Tourism and Hospitality: The Co-Creation Process in Hospitality Services. In: The Impact of HEIs on Regional Development: Facts and Practices of Collaborative Work with SMEs. 2023. URL: <https://www.igi-global.com/chapter/active-learning-innovation-in-tourism-and-hospitality/325277>.
15. Bochorishvili N. Legal Regulation of Tourism: A Case of Georgia. In: Shifts in Knowledge Sharing and Creativity for Business Tourism. 2024. URL: <https://www.igi-global.com/chapter/legal-regulation-of-tourism/343559>.
16. Про туризм: Закон України від 15 вересня 1995 року № 324/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-вр>.
17. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо скорочення кількості документів дозвільного характеру: Закон України від 9 квітня 2014 року № 1193-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1193-18>.
18. Про схвалення Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року: Розпорядження КМУ від 16 березня 2017 р. № 168-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2017-%D1%80>.
19. Влащенко Н.М. Забезпечення розвитку соціального туризму в Україні. Бізнес Інформ. 2019. № 3. С. 155-161.
20. Гаврилюк А.М. Державне регулювання комунікаційного забезпечення туристичної індустрії в Україні: автореф. дис. ... к.держ.упр.: спец. 25.00.02 «Механізми державного управління». К., 2011. 23 с.
21. Мельниченко О.А., Величко Л.Ю. Індустрія туризму: сутність, складові, кластери, необхідність державного регулювання. Теорія та практика державного управління. 2015. Вип. 4. С. 3-9.
22. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.

References

1. Biletska, N.V. (2024). Faktory rozvytku investytsiinoi pryvablyvosti turystychnoi sfery krainy [Factors of development of investment attractiveness of the country's tourism sector]. *Economic space*, 191, 440-445.
2. Volska, A.O., Dudchenko, V.S. (2020). Turystychna sfera v umovakh pandemii COVID-19: sotsialno-filosofskyi aspekt [The tourism sector in the context of the COVID-19 pandemic: socio-philosophical aspect]. *Contemporary issues of economics and law*, 2, 76-82. DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/191-74>.
3. Rudnytska, K.M. (2023). Komunikatyvno-prahmatychnyi aspekt vysvitlennia temy «Industriia turyzmu i turystychna diialnist' v posibnykakh z turyzmu [Communicative and pragmatic aspect of covering the topic "Tourism industry and tourism activities" in tourism manuals]. *Scientific journal of the National Pedagogical University named after M. P. Dragomanov. Series 5: Pedagogical sciences: realities and prospects*, 92(1), 111-116. DOI: <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2023.92.1.23>.
4. Yerko, I.V. (2023). Hnoseolohiia konkurentnoho potentsialu subiektiv turystychnoi industrii [Epistemology of the competitive potential of tourism industry entities]. *State and regions. Series: Economy and entrepreneurship*, 3, 50-54. DOI: <https://doi.org/10.32782/1814-1161/2023-3-9>.
5. Korniienko, O.M., Kuklina, T.S., Bilenko, M.O. (2022). Turystychna haluz Ukrainy: stan ta shliakhy vidnovlennia [Tourism industry of Ukraine: state and ways of recovery]. *Investments: practice and experience*, 22, 68-73. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2022.22.68>.
6. Homolska, N.I., Tymchyshyn-Chemerys, Yu.V. (2018). Turystychna haluz yak strukturoutvoruiuchy faktor intehratsii natsionalnoi ekonomiky u svitove hospodarstvo [The tourism industry as a structural factor in the integration of the national economy into the world economy]. *International scientific journal "Internauka"*, 18, 15-20. DOI: <https://doi.org/10.25313/2520-2057-2018-18-4255>.
7. Pidvalna, O.H., Bohuslavskaya, S.I. (2021). Otsinka ekonomichnoho vplyvu industrii turyzmu rehionu: multiplikatyvnyi efekt [Assessment of the economic impact of the tourism industry in the region: a multiplier effect]. *Scientific notes of the V. I. Vernadsky Tavrichesky National University. Series: Economics and Management*, 32(71), 85-89. DOI: <https://doi.org/10.32838/2523-4803/71-3-14>.
8. Yuhnovska, Yu.O. (2019). Vplyv rozvytku kulturno-istorychnoi spadshchyny na ekonomichni rozvytok turystychnoi haluzi Ukrainy [The impact of the development of cultural and historical heritage on the economic development of the tourism industry of Ukraine]. *State and regions. Series: Economy and entrepreneurship*, 6, 55-59. DOI: <https://doi.org/10.32840/1814-1161/2019-6-11>.
9. Akhmedova, O.O. (2022). Zahalnoteoretychni zasady realizatsii derzhavnoi polityky u sferi zabezpechennia bezpeky turystychnoi haluzi: porivnialnyi analiz vitchyznianoho ta zarubizhnoho dosvidu [General theoretical principles of implementing state policy in the field of ensuring the safety of the tourism industry: a comparative analysis of domestic and foreign experience]. *Scientific notes of the V. I. Vernadsky Tavrichesky National University. Series: Public management and administration*, 33(72), 144-148. DOI: <https://doi.org/10.32838/TNU-2663-6468/2022.2/24>.
10. Vasyliuk, S.V., Franiv, I.A. (2022). Haluzevo-rehionalnyi aspekt u prostоровому orientuvanni pidpriemnytskoi diialnosti turystychnoi sfery [Sectoral-regional aspect in the spatial orientation of entrepreneurial activity in the tourism sector]. *Entrepreneurship and trade*, 33, 39-43. DOI: <https://doi.org/10.36477/2522-1256-2022-33-05>.

11. Kopets, H.R., Kulyniak, I.Ya. (2020). Suchasni napriamy rozvytku pidpriemstv u sferi turyzmu v Ukraini [Modern directions of tourism enterprises development in Ukraine]. Journal of Lviv Polytechnic National University. Series of Economics and Management Issues, 4(2). 37-48. DOI: <https://doi.org/10.23939/semi2020.02.037>.
12. Glossary of tourism terms / UNWTO. Available at <https://www.unwto.org/glossary-tourism-terms>.
13. Walton, J.K. Tourism / Encyclopaedia Britannica. Available at <https://www.britannica.com/topic/tourism>.
14. Rafael, C., Fonseca, J. (2023). Active Learning Innovation in Tourism and Hospitality: The Co-Creation Process in Hospitality Services. In: The Impact of HEIs on Regional Development: Facts and Practices of Collaborative Work With SMEs. Available at <https://www.igi-global.com/chapter/active-learning-innovation-in-tourism-and-hospitality/325277>.
15. Bochorishvili, N. (2024). Legal Regulation of Tourism: A Case of Georgia. In: Shifts in Knowledge Sharing and Creativity for Business Tourism. Available at <https://www.igi-global.com/chapter/legal-regulation-of-tourism/343559>.
16. Pro turyzm [On tourism]: Law of Ukraine dated September 15, 1995 No. 324/95-BP. Available at <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-bp>.
17. Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo skorochennia kilkosti dokumentiv dozvilnoho kharakteru [On amendments to certain legislative acts of Ukraine regarding the reduction of the number of permit documents]: Law of Ukraine dated April 9, 2014 No. 1193-VII. Available at <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1193-18>.
18. Pro skhvalennia Stratehii rozvytku turyzmu ta kurortiv na period do 2026 roku [On approval of the Strategy for the development of tourism and resorts for the period until 2026]: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated March 16, 2017 No. 168-p. Available at <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2017-%D1%80>.
19. Vlashchenko, N.M. (2019). Zabezpechennia rozvytku sotsialnoho turyzmu v Ukraini [Ensuring the development of social tourism in Ukraine]. Business Inform, 3, 155-161.
20. Havryliuk, A.M. (2011). Derzhavne rehuliuвання komunikatsiinoho zabezpechennia turystychnoi industrii v Ukraini [State regulation of communication support for the tourism industry in Ukraine]: author's abstract. dissertation ... candidate of state administration: special 25.00.02 "Mechanisms of state administration". Kyiv.
21. Melnychenko, O.A., Velychko, L.Yu. (2015). Industriia turyzmu: sutnist, skladovi, klasteri, neobkhidnist derzhavnoho rehuliuвання [Tourism industry: essence, components, clusters, the need for state regulation]. Theory and practice of public administration, 4, 3-9.
22. Hospodarskyi kodeks Ukrainy [Commercial Code of Ukraine] dated January 16, 2003 No. 436-IV. Available at <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.